

AVELSPROGRAM

för rasen Svensk finull

FÖRENINGEN SVENSKA FINULLSFÅR

2018
Justerad 2023

Föreningen Svenska Finullsfår

Föreningen är rasförening för enskilda och företag med intresse för det Svenska Finullsfåret. Föreningen startades 1988 i Värmland under namnet Svenska Finullsföreningen. Initiativtagare var Marilyn Sundqvist, Kjerstin Jonsson och Kjell Andersson. Det ursprungliga syftet med föreningen var att säkra tillgången på avelsbaggar. Föreningen har sedan utvecklats till en rasförening för det Svenska Finullsfåret och är sedan år 2000 medlem i Svenska Fåravelsförbundet med rätt till representation vid årsstämman. Föreningen ändrade namn år 2016 till nuvarande namn, Föreningen Svenska Finullsfår, för att förtydliga att det är en fårrasförening och inte en ullförening. Föreningen hade från start 84 medlemmar och medlemsantalet ökade till som mest ca 250 stycken men har de senaste åren sjunkit något och var år 2016 224 stycken.

Föreningens ändamål är enligt stadgarna:

- Att säkra finullsrasens framtid i dess ursprungliga miljö (s.k. in situ bevarande)
- Att utan att ge avkall på rastypiskhet och rasens särart, utveckla rasens värdefulla egenskaper
- Att hålla finullssaveln fri från inblandning av andra raser
- Att erbjuda grundläggande utbildningar med anknytning till finullsfåret och finullssaveln
- Att bevaka och främja medlemmarnas rättigheter och intressen, i egenskap av finullsintressenter, på nationell och internationell nivå
- Att skapa kontakter mellan medlemmarna och mellan dessa och andra intressenter av finullsfåret
- Att samverka med andra fårintressenter, organisationer och myndigheter för en stark svensk fårnäring förankrad i det svenska samhället

Rasen Svensk Finull

Rasen har sitt ursprung i det nordeuropeiska kortsvansade lantrasfåret. Fram till 1500-talet var lantras den enda fårrasen i landet. Dess ull med fin bottenull och grov täckull svarade mot allmogens behov. De högre stånden

önskade emellertid kläde av finare typ. Myndigheterna anammade detta och med början med Gustav Vasa beordrades import av får med finfibrig ull, en beordran som återkom mer eller mindre regelbundet under 300 år i avsikt att utrota "det skadelige svenske fårslaget". Detta misslyckades dock, allmogen behövde sitt lantrasfår och gruppbetäckning med "springgumsar" omöjliggjorde renavel av nya raser utanför de statliga fårgårdarna, de så kallade schäferierna.

Fåraveln hade sin största omfattning, 1,6 miljoner får, på 1870-talet men minskade sedan kraftigt. Till den uppblomstrande textilindustrin importerades billig ull och inte minst bomull, och på grund av den likaledes uppblomstrande mejeriverksamheten byttes gårdarnas får ut mot kor. Vid 1:a världskriget fanns ca 600 000 får, många uppblandade med importraserna. Någorlunda opåverkade lantrasfår fanns efter kriget bara på Gotland, i Bohuslän och från Värmland upp mot södra Lappland. Efter kriget började några entusiaster, med olika utgångspunkter, att intressera sig för lantrasullen. De bildade 1922 "Klubben för svenska lantrasfåret" med Lennart Wålstedt som ordförande. Familjen Wålstedts spinneri i Dala Floda blev ett begrepp inom hemslöjden och bidrog därmed till att väcka intresse för lantrasfåret.

I Riksstamboken fördes på 1930-talet alla lantrasfår under samma ras. En uppdelning på ulltyper gjordes 1935 och från 1936 fördes lantrasfåren i stamboken under tre ulltyper; päls, rya och finull. Pälstypen separerades 1971 till en egen ras och övriga lantrasfår fördes samman till "vit lantras". Fårkontrollen tog 1976 över härstammingsregistreringen av får.

Under 1930- och 40-talet gjordes upprepade importer av finsk finull och finullsfåret blev då av många betraktat som finskt. Från 1950-talet har lantrasfåren använts till korsningar med köttfår för att höja produktiviteten hos dessa. Antalet lantrasfår sjönk åter kraftigt. På 1980-talet tog intresset för de finulliga lantrasfåren fart igen. Nya importer gjordes från Finland. Svenska Finullsföreningen som bildades 1988 kunde dock visa att de svenska finullsfåren, genetiskt, mycket lite påverkats av importerna och 1995 upptog Jordbruksverket Svensk Finull som ras i förteckningen över svenska husdjursraser och från 1998 berättigade rasen till miljöstöd. Finullsfåret finns i hela landet men har sin största utbredning i södra och mellersta Sverige.

Avelsprogram

Avelsprogrammets geografiska område är Sverige.

1. Identitetsmärkning

Identifiering och registrering av djur skall ske enligt Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa (SJVFS 2021:13). Identifiering av djuret sker innan dess id-nummer förs in i stamboken.

2. Djurmaterial

Rasen Svenskt Finullsfår.

Rasbeskrivning

Rasen kännetecknas av att ullen är mjuk, glansig, silkig och finfibrig, och finns i färgerna vit, svart och brun. Ullen klassificeras i två typer, småkrusig så kallad finull och storkrusig så kallad gobelängull. Skillnaden mellan täck- och bottenull är liten och ullen är likartad över hela kroppen, vilket gör att hela fällen kan användas till samma ändamål.

Andra kännetecken är hög fruktsamhet, hög mjölkproduktion, goda modersegenskaper och att tackorna kan gå i brunst året om. Detta gör att finullsfåret är den fårras i Sverige som producerar högst sammanlagd lammvikt per tacka och år. Lamningarna underlättas av den triangulära och nätta huvudformen.

Finullsfårets huvud och ben är ullfria och glansiga. Svansen är kort (runt 15 cm) med bred bas och smal, ullfri spets. Öronen är små (ca 10 cm) och tunna, nosryggen är rak eller något konvex. Såväl tackor som baggar saknar horn. Rygglinjen är rak, benen smala och djuren rör sig smidigt och ger ett gracilt intryck. Vuxenvikten för tackor är 50-75 kg och för baggar 75-100 kg, men stora variationer förekommer.

Djuren är nyfikna, sociala och tillgivna med livligt temperament. De är goda fodersökare och har förmågan att, utanför dräktighets- och digivningsperioder, livnära sig på magrare beten och hagmark och lämpar

sig därför väl till landskapsvård. Värdefulla egenskaper är finullsfärens ”fyra ben”: den unika ullen, de mjuka skinnen, det mörra och smakliga köttet samt de goda reproduktionsegenskaperna.

Normalvärden

För att beskriva hur populationen ser ut idag, och för att kunna identifiera eventuella framtida förändringar, presenteras nedan kända värden för ett antal parametrar. För varje parameter presenteras, i de fall det är känt, såväl medelvärde, standardavvikelse (SD), samt ett omfång som omfattar 95,4 % av populationen. Värdena kommer från Elitlamm, Bagginventeringen samt resultatet från ca 1 000 ullprover från finullsfår analyserade med OFDA-mikroskop.

Kropp	95,4%	Medelvärde (±SD)
Tillväxt per dag till 110 dagar (g/dag)	203 – 259	231 (14,1)
Tillväxt per dag till slakt (g/dag)	66 – 88	77 (5,3)
Formklass vid mönstring (1-15)	5,5 – 6,7	6,1 (0,29) (6 motsvarar O+)
Formklass vid slakt (1-15)	6,3 – 7,7	7,0 (0,36) (7 motsvarar R-)
Fettklass (1-15)	6,0 – 7,0	6,5 (0,23) (6 motsvarar 2+)
Vuxenvikt baggar (kg)	55 – 115	85 (15)

Reproduktion	95,4%	Medelvärde (±SD)
<i>Kullstorlek (antal levande födda)</i>		
Första kullen (st)	1,6 – 2,0	1,8 (0,09)
Senare kullar (st)	2,2 – 2,6	2,4 (0,1)
<i>Födslovikt samtliga (kg)</i>	3,2 – 3,8	3,5 (0,14)
1-född (kg)	Okänt	4,1
2-född (kg)	Okänt	3,7
3-född (kg)	Okänt	3,5
4-född (kg)	Okänt	3,2

Ull vid mönstring	95,4%	Medelvärde ($\pm$SD)
Krus (antal per 3 cm)	6,0 – 10,6	8,3 (1,15)
Längd (cm)	6,1 – 8,7	7,4 (0,63)
Stapel (1-5)	3,0 – 4,2	3,6 (0,31)
Jämnhet (1-5)	3,3 – 4,1	3,7 (0,22)
Glans (1-5)	3,5 – 4,5	4,0 (0,24)
Täthet (G-M-T)	2,0 – 2,6	2,3 (0,15) (2 motsvarar M)

Ull från vuxna djur	95,4%	Medelvärde ($\pm$SD)
<i>Diameter samtliga (μm)</i>	22-34	28 (3)
Vit (μ m)	22-34	28 (3)
Svart (μ m)	22-34	28 (3)
Brun (μ m)	23-35	29 (3)

Färgfördelning bland vuxna djur

Fördelningen av färg har tagits fram från Elitlamms mönstringsdata. Där finns färg angivet för 55 % av de vuxna renrasiga finullsfåren i Elitlamm år 2016. Bland dessa var 14 % bruna, 24 % svarta samt 62 % vita. Det går inte att fastslå, men det finns ingen anledning att inte anta att denna fördelning är representativ för hela populationen. När fler mönstrar sina besättningar och därmed registerhållningen förbättras, kommer denna fördelning bättre kunna fastställas.

Population

Finullsrasen befinner sig idag i FAO:s hotkategori ”Inte i fara” (dvs. det finns fler än 1200 individer), men minskningen av den effektiva populationsstorleken är djupt oroväckande. Risken för genetisk drift (ansamling eller utarmning av gener) och inavelsdepression är fortsatt mycket låg om man i aveln utnyttjar hela populationen. Vid avel där enbart djur inom en del av populationen utnyttjas ökar driften och inavelskoefficienten avsevärt. Avel begränsad till t ex. den bruna populationen ger en sjufaldig ökning av inavelsgraden.

Populationen för finullsfår i renrasig avel var år 2016 2 526 djur, varav 2 298 tackor och 228 baggar. Motsvarande antal år 2012 var 3629 stycken,
Gödkänd 2023-04-17 av Anna Tilly

fördelat på 3 334 tackor och 295 baggar. Detta innebär att den minskning som skedde mellan år 2009 och 2012 fortsätter, och på 7 år har populationen minskat med nästan 50 %. Baggarna utgjorde år 2016 9,0 % av populationen, vilket är en ökning med 0,9 %-enheter sedan 2012 och 1,7 %-enheter sedan 2009, vilket är en positiv utveckling. År 2016 fanns också 1172 renrasiga finullstackor respektive 78 baggar i korsningsavel. För baggarna är det en minskning på ca 13 % jämfört med 2012, och över 40 % sedan 2009. Antalet tackor i korsningsavel var stabilt mellan 2009 och 2012, men har sedan minskat med nästan 20 %.

Den effektiva populationsstorleken är svår att beräkna exakt utan att göra en stor bearbetning av all härstamningsdata. En uppskattning kan göras genom beräkning av den effektiva populationsstorleken enligt formeln för ojämn könsfördelning, men den tar inte hänsyn till att flera generationer är insatta i avel parallellt och skulle således innebära en kraftig överskattning. En uppfattning av hur många generationer som används parallellt får man fram av genomsnittsåldern för finullsfår i Elitlamm, vilket är tre år. Detta ger en populationsstorlek, N_e , på 277 djur (enligt formeln för ojämn könsfördelning dividerat med tre). Den effektiva populationsstorleken har minskat med 23 % sedan 2012 och 37 % sedan 2009. Förändringen i inavelskoefficienten, dF , är 1,8 ‰ (enligt formeln för små populationer).

Besättningar

Antalet besättningar, i renrasig finullsavel, som år 2009 var 192 stycken hade år 2012 minskat till 130. Den minskningen fortsätter och antalet besättningar med renrasig finullsavel var 2016 nere i 112 stycken. Detta överensstämmer väl med minskningen av populationsstorleken. Antalet stora besättningar är fortfarande lågt.

Trend

Populationen i renavel, som åren 2004 – 2008 ökade med nästan 15 % per år, har därefter minskat med, i genomsnitt, ca 7 % per år. Motsvarande minskning ses även av antalet besättningar. Antalet finullsfår i korsningsavel ökade stadigt fram till 2009 men har sedan sjunkit med ca 3 % per år.

Inavelsökning

Begränsning i antalet lamm per bagge finns inte. Risken för inavelsdepression i populationen som helhet är som ovan visats låg. Om ”överanvändning” av enskilda baggar påvisas kan begränsning komma att införas.

Gentest

Gentest för kontroll av genetiska defekter används inte.

Bevarandesätt

Bevarandet sker i djurens naturliga miljö (in situ).

3. Mål för aveln och avelsarbetet

Bevarandeaveln av finullsfåret syftar till att bevara alla dess egenskaper. Detta främjas av att varje besättning själv väljer form för sitt avelsarbete och vilka egenskaper man vill satsa på. Det finns dock ett antal rekommendationer som Föreningen Svenska Finullsfår ger för rasen som helhet. Det är viktigt att bibehålla de rastypiska egenskaperna som finns i rasbeskrivningen (se tidigare avsnitt ovan). Särskilt kan nämnas den mjuka, glansiga och finkrusiga ullen, förmågan att gå i brunst året om, den höga fruktsamheten, de goda modersegenskaperna och den höga mjölkproduktionen.

Avelsdjur bör vara goda representanter för rasen enligt rasbeskrivningen. Såväl goda ullegenskaper som god kropps-konfiguration och funktionalitet bör ingå i urvalsarbetet. Detta bör baseras på visuell bedömning, avelsvärden, mönstringsprotokoll, härstammingsbevis samt inavelsanalys. Riksbedömning, som sker på bagglamm vid något äldre ålder än gårdsmönstringen, ger en bra bild av funktionalitet, kropps-konfiguration och ullegenskaper, och är ett bra komplement till övriga urvalsmetoder för avelsbaggar. Systemet för att hantera mönstringsuppgifter och avelsvärden beskrivs i Svenska Fåravelsförbundets Plan och riktlinjer.

Vidare rekommenderas att inte avstå från att blanda färgerna, dvs. använda vita baggar på svarta/bruna tackor, brun bagge på svarta tackor osv. Detta för att förbättra ullkvaliteten hos de färgade djuren och förbättra kropps-konfigurationen hos de vita djuren, men också för att minska risken för

Ggdkänd 2023-04-17 av Anna Tilly

inavel och fixation (dvs. upphörd variation för en viss egenskap) eller förlust av enskilda gener i delar av populationen, främst i den svarta och bruna, samt för att undvika att finullsfåret delas upp i tre separata raser. Att blandning av färger skulle ge upphov till fläckiga djur eller mindre vit ull motsägs av forskningen på området. Fläckigheten finns naturligt i generna hos finullsfåret, och är sannolikt vanligt förekommande hos den vita delen av populationen, men syns först när de får färgad avkomma. Vissa forskare anser att de riktigt vita djuren är de som har genen för fläckighet i dubbel upplaga och därför inte kan bilda någon form av pigment, och således också har skär nos. Avel med färgade djur med fläckar varken rekommenderas eller avrådes. Väljer en enskild besättning att avla för enhetlig färg (dvs. svart eller brunt utan fläckar) bör dock djur med genen Dominant färg (även kallad Dominant svart/black) inte användas i aveln. Denna gen har av misstag förts in i finullsrasen där den inte hör hemma, och bör om möjligt avlas bort.

Föreningen har inte något avelsråd utan det är upp till den enskilde besättningsägaren att själv inhämta den kunskap och stöd som denne anser sig behöva. Nedan följer avelsprogrammet rekommendationer, men den enskilde besättningsägaren sätter själv sina mål för sin avel. Däremot ges mål för avel på populationsnivå och för rasföreningens arbete för att nå bevarandemålet.

Rekommendationer för avel på individnivå

Som nämns ovan bör avelsdjur vara goda representanter för rasen enligt rasbeskrivningen. Vidare tillkommer ett antal delar som bör förbättras, bibehållas eller undvikas. Dessa rekommendationer delas in i områdena *ull*, *kropp* och *funktion*.

Ull

- Sträva efter att förbättra ullparametrarna Stapel, Krusjämnhet och Glans.
- Sträva efter att öka ullparametern Längd utan att samtidigt påverka ullparametern Krus, dvs. att ullstråna växer fortare, men att dess krusighet bibehålls.
- Ingen avelsrekommendation ges för parametrarna Krus eller Täthet. Det är viktigt att variationen bibehålls inom populationen samtidigt

som det är viktigt att inte förändra medelvärdet för dessa parametrar.

- Märg- eller dödhår skall inte finnas i rasen och bör således avlas bort.
- Ullen är enligt rasbeskrivningen mjuk och finfibrig. Ulldiametern bör därför vara 20-30 μm .
- Ullkvaliteten ska vara jämn över hela kroppen.
- Bukull skall enbart finnas på buken och inte längre upp på sidan av djuret.

Kropp

- Kroppen ska vara symmetrisk, dvs. det är eftersträvansvärt att mönstringsvärden för bog, rygg och lår är lika.
- Avel för ökad tillväxttakt, ökad köttansättning och ökad lammvikt rekommenderas ej. Avel på en eller flera av dessa parametrar riskerar att, så länge det inte finns avelsvärden för tackvikt, medföra avel för ökning av de ogynnsamma parametrarna vuxenvikt och slaktfettklass. Detta medför högre foderkostnad och sämre slaktpris och misstänks försämra finullsfårets reproduktionsegenskaper och dess förmåga att utnyttja naturbeten. Att öka tillväxttakt, formklass och lammvikt genom bättre utfodring är naturligtvis i sin ordning, det är *avel* för ökning av dessa faktorer som är riskabel. Först när det finns tillförlitliga avelsvärden för tackvikt, vilket kräver omfattande tackvägning före betäckning och inrapportering till Elitlamm, kan det med hjälp av dessa och övriga avelsvärden, utan risk för rasen, också gå att avla för ökade tillväxtparametrar.

Funktion

- Benställningen skall vara funktionell, ko- eller hjulbenhet, samt rak eller vinklad hasvinkel bör därför inte accepteras.
- Fotställningen skall vara funktionell, veka eller stela kotor (bockfot), samt tåvidhet eller tåtrånghet bör därför inte accepteras.
- Ryggen skall vara rak. Se upp med svankrygg, hög manke och högt kors.

- Bogen skall inte vara knipt.
- Bra klövar, djuret skall stå stadigt, ej benägenhet för vitalinjen-separation eller bredklöv.
- Bettet skall vara normalt. Över- eller underbett skall inte tillåtas då det inverkar negativt på djurets förmåga att tillgodogöra sig födan.
- Tackorna bör i huvudsak kunna ta hand om och föda upp sina lamm på egen hand. Men vid stora kullar kan hjälp behövas.
- Juvet med spenar ska vara funktionella, och juvrets upphängning sådan att god juverhälsa kan tillgodoses.

Rekommendationer för avel på besättningsnivå

- Avelsarbetet bör genomföras brett över så många som möjligt av rasens alla egenskaper. Avel på en eller ett fåtal egenskaper ger stor risk för oönskade effekter.
- Gårdsmönstring skall ske enligt Föreningen Svenska Finullsfårs mönstringsanvisningar. Det är av största vikt att samtliga lamm i besättningen mönstras och inte enbart en delmängd. På så sätt förbättras besättningens avelsarbete och ökar säkerheten hos hela populationens avelsvärden.
- Antalet avelsbaggar som används per besättning bör ökas för att minska inavelsrisk och förbättra möjligheten att välja rätt bagge till varje tackgrupp. Detta görs lämpligen genom att byta bagge ofta alternativt att ha flera baggar per besättning.
- Antalet besättningar som säljer livdjur, framförallt baggar, bör öka.
- De bästa rastypiska livdjuren bör användas i renrasig avel.
- Registerhållningen skall vara god, dvs. uppgifter i Elitlamm ska vara uppdaterade och korrekta.
- Smittsamma sjukdomar skall uppmärksammas och besättningen ska vara ansluten till Maedi visna-programmet och gärna även Klöv-kontrollen.

Mål för avel på populationsnivå

- Öka det totala antalet baggar i renrasig avel.

- I första hand stoppa minskningen av populationen och av antalet besättningar med renrasig avel. Därefter öka såväl populationen som antalet besättningar. En effektiv populationsstorlek på 2 500 djur bör vara säker för genetisk drift. Med en baggandel på 10 % motsvarar det en population på ca 7 000 individer, beräknat enligt formeln för populationsstorlek med ojämn könsfördelning.

Mål för finullsavekn på föreningsnivå

- Kunskapsnivån hos medlemmarna om Avelsvärdering skall ökas så att avelsvärdena och dess säkerheter kan utnyttjas i bevarandearbetet. Medlemmarna skall stimuleras till att, på ett bevarandebefrämjande sätt, utnyttja avelsvärdena vid val och inköp av livdjur.
- Målsättningen skall vara att samtliga finullslamm gårdsmönstras och antalet avelsbagglamm som riksbedöms bör öka. För att möjliggöra detta måste fler bli tillräckligt kunniga mönstrare och fler föreslagna mönstrare utbildas. Förståelsen för nyttan av att mönstra lamm måste spridas.
- Alla besättningar som bedriver renrasig avel med finullsfår skall vara medlemmar i Föreningen Svenska Finullsfår och anslutna till Elitlamm Avel och Produktion.
- Medlemmarna skall uppmuntras att väga sina tackor inför betäckning så att avelsvärden för tackvikt kan erhållas, så att vuxenvikter kan övervakas.
- Verka för att öka kunskapen om rasen. Detta görs genom att genomföra återkommande och jämförande bagginventeringar, populationskartläggningar med olika fokusområden samt främja forskning om rasen, såsom kartläggning av rasens genuppsättning, och därigenom få förståelse för hur generna styr de rastypiska egenskaperna.
- Verka för att möjliggöra målen för avel på individ-, besättnings- och populationsnivå genom att tillhandahålla utbildning, genomföra projekt, arbeta med att informera och påverka fårnäringen, myndigheter och privatpersoner.
- Verka för att underlätta möjligheterna att hitta bra avelsdjur att köpa och att lättare nå ut med de som finns till salu.

4. Inavel

Inavelsökning på 1 % anses vara tolerabel och är den nivå som FAO anser rimlig. Svensk Finull ligger betryggande under denna nivå och ambitionen är att den skall pressas ned ytterligare. Beräkning av ökning av inavelskoefficienten görs minst vart tredje år. Beräkningen görs enligt formeln för beräkning av ökning av inavels-koefficienten i små populationer.

5. Härstamning och rasrenhet

Kontrollen av härstamning och rasrenhet sker via Elitlamm där register-tillgång och säkerhet är reglerad. Föreningen för inget eget register och har ingen annan stambok än det register som Elitlamm Avel ger tillgång till. Svenska Fåravelsförbundet är erkänd avelsorganisation för rasen, och ansvarar för stamboken och härstamningsregistrering. För säkerställande av korrekt registerföring samt identifiering av djur se deras Plan och riktlinjer för verksamheten som avelsorganisation. Rasrena djur registreras med raskod *Lf* i Elitlamm Avel. Det enda kravet för att få stambokföra djur är rasrenhet.

Från 2018-01-01 införs sluten stambok vilket innebär att 100 % renrasighet krävs i härstamningen. Samtliga djur som vid ingången av 2018 klassades som renrasiga finullsfår, dvs. har minst 93,75 % finullsfår i härstamningen, kommer även enligt de nya reglerna klassificeras som renrasiga finullsfår. Avkomma till djur med lägre grad av renrasighet kan aldrig klassas som renrasiga finullsfår och har inte föreningens logga på härstamningsbeviset. Införandet av sluten stambok görs för att skydda rasen från inkorsning av andra raser, och därmed inblandning av främmande gener, i framtiden.

6. Hållbart nyttjande

Hållbart nyttjande är en viktig del av in situ-bevarandet av en lantras. Det innebär att det måste finnas ekonomiska och sociala förutsättningar för att hålla en ras för att det ska vara möjligt att bevara dess genetik. Det gäller således att identifiera rasens potential och att nyttja och utveckla den, utan att rasens genuppsättning förändras t ex. genom att delar av rasens värdefulla egenskaper går förlorade. Det största hotet mot hållbart nyttjande av finullsfår är avel där enbart vissa egenskaper värdesätts, så som ull- eller kroppsegenskaper, medan andra, så som funktion eller

rastypiskt utseende, får underordnad betydelse. Föreningen Svenska Finullsfår verkar för att sådan avel inte bedrivs.

Ull, kött och skinn är de traditionella inkomstkällorna i fårnäringen. Finullsfåret kan bidra till alla tre och har dessutom flera andra kommersiellt användbara egenskaper.

Allt mer talar för att ull börjar få ett generellt uppsving i Sverige och i synnerhet ull från finullsfår. Både spinnerier och hantverkare efterlyser finullsfårens unika ull och de som säljer sin ull idag vittnar ofta om att efterfrågan är större än tillgången. Ullegenskaperna är viktiga för rasen och skall bevaras och om möjligt förbättras. Ju glansigare ull och jämnare fäll varje djur har desto mer ökar värdet på ullen. Det vi idag vet om genetiken kring ull är att det inte hänger samman med andra viktiga egenskaper. Det innebär att ullegenskaperna kan fortsätta att förbättras utan att vi riskerar att försämra andra värdefulla egenskaper. För att öka både kvalitet och pris på ullen krävs även andra åtgärder än enbart avelsarbete. Det kan handla om foderstat, betenas kvalitet och utseende samt hur de hanteras, hur och när klippning av djuren sker, hur den klippta ullen hanteras och genom vilka kanaler som man säljer sin ull. Om avel, produktionsform och marknadsföring samverkar kan intäkterna från ullen ökas avsevärt mot idag.

Finullsfårens unika ull gör att skinnen blir mjuka och behagliga. De lämpar sig väl till såväl babyskinn som inredningsdetaljer, kläder, accessoarer och konsthantverk. Att skinnen förekommer i flera naturliga färger med och utan fläckar, ökar målgruppen och användningsområdena. För att öka pris och efterfrågan på skinnen bör framförallt fällens jämnhet förbättras.

Köttet från finullsfår håller hög kvalitet. Den relativt långsamma tillväxten hos finullsfåren ger ett finfibrigt, mörkt och smakligt kött. Enligt WWF är lammkött som i huvudsak fötts upp på bete av gräs och örter ett relativt sett miljövänligt köttalternativ. Detta tillsammans med trenden att äta mindre importerat och mer närproducerat kött bör nyttjas mer i marknadsföringen av lammköttet. Många slakterier sätter slaktpriser som baseras på kvantitet och standardiserade storlekar framför kvalitetsegenskaper som smaklighet och mörhet. Val av försäljningsvägar, där dessa kvaliteter gynnas skulle kunna öka intäkterna för köttet från finullsfåren.

Finullsfåret är med sina goda reproduktionsegenskaper, såsom hög fruktsamhet, hög mjölkproduktion, goda modersegenskaper och tackornas förmåga att kunna gå i brunst året om, den fårras i Sverige som producerar högst sammanlagd lammvikt per tacka och år. Det är en stor fördel inom köttproduktionen. Trots det finns det idag få större besättningar som bedriver renrasig avel av finullsfår. Genom urval på funktion och dessa goda reproduktionsegenskaper, samt kunskapsspridning kring hur man kan hålla finullsfår i större besättningar, bör antalet större besättningar kunna ökas.

Ett hot mot finullsfårets goda reproduktionsegenskaper är, en önskan som finns hos vissa uppfödare, att öka tillväxttakt och köttansättning. Vi vet från forskning att avel för ökad tillväxt och lammvikt leder till högre vuxenvikt, och att avel för ökad köttansättning (kroppsförhållande) genom ett genetiskt samband också innebär avel för ökad slaktfettklass. Vidare finns misstanke om att det i sin tur kan leda till lägre fruktsamhet och försämrad brunstsvillighet. Det föreligger med andra ord risk för att avel mot högre tillväxt och större slaktkroppar leder till avsevärd försämring av finullsfårets goda reproduktionsegenskaper, vilket inte är förenligt med ett hållbart nyttjande av finullsfår.

Tack vare finullsfårets goda reproduktionsegenskaper är rasen en väldigt populär ras inom korsningsavel, där både tackor och baggar används flitigt. Att sälja livdjur till korsningsbesättningar kan vara en viktig inkomstkälla, som främjar hållandet av finullsfår och kan leda till en större renrasig population. Bättre kontaktvägar och större förståelse för korsningsavelns önskemål och förutsättningar kan öka inkomsterna för finullsägarer genom ökad livdjursförsäljning. Det är dock viktigt att den renrasiga aveln inte förskjuts mot exempelvis större djur eller ökad tillväxttakt på grund av önskemål från korsningsaveln, eftersom rasen då riskerar att förlora de rastypiska reproduktionsegenskaperna som är så viktiga för bland annat just korsningsaveln.

Finullsfåret har under lång tid anpassats till det varierade svenska klimatet och den speciella naturen. Det gör att det kan hålla vårt kulturlandskap levande, med öppna betesmarker och en rik och varierad flora och fauna. Förutom att höja kvaliteten och smakligheten på köttet, kan denna förmåga

ge djurägaren intäkter i form av betesbidrag för skogsbeten och beten i skyddsvärda områden.

Möjligheterna för hållbart nyttjande av finullsfåren måste ses som goda om man som fårägare utnyttjar alla fantastiska egenskaper och möjligheter som rasen ger. Men det kräver ett klokt avelsarbete som får med alla finullsfårets rastypiska egenskaper. Avelsdjur bör väljas utifrån såväl goda ullegenskaper, som god kroppsconfiguration och funktionalitet.

7. Uppföljning

Avelsprogrammet följs upp i samband med revisionen samt minst ytterligare en gång under giltighetsperioden. Uppföljningen skall fokusera på att beskriva om och hur rasens normalvärden förändras respektive bibehålls. Populationsstorlek och inavelsgrad skall följas upp. Vidare skall målen för aveln på populations- respektive föreningsnivå följas upp och utvärderas.

Denna revision har genomförts av en grupp bestående av Stefan Styhr, Irene Falk Johansson, Eva-Lottie Lilliebrunner och Leif-Åke Åkesson i enlighet med Jordbruksverkets föreskrifter. Denna version antogs av Föreningen Svenska Finullsfårs styrelse 2018-02-12 och är godkänd av Jordbruksverket fram till 2028-12-31.

Karin Skogh
Ordförande

Justeringar som gjorts inför förnyat godkännande i april 2023:

- Ändrat titeln till Avelsprogram i stället för Avelsplan, förtydligat att den gäller i Sverige.
- Korrigerat en föråldrad referens till Jordbruksverkets föreskrifter (1).
- Lagt till att systemet för att hantera avelsvärden beskrivs hos Sv. Fåravelsförbundet (3).
- Förtydligat vilket datum sluten stambok infördes (5).
- Djur utanför stamboken kan inte föras in (5).
- Förtydligat att Svenska Fåravelsförbundet hanterar stamboken och härstamningsregistreringen, samt hur registreringens säkerställs (5).

8. Referenslista

Amnesten, J. 2010. Färgnedärvning hos får och färgernas inverkan på hälsa och Produktionsegenskaper.

Elitlamm. 2004-2016. Årsvis statistik.

Elitlamm. 2011. Arvbarhet och genetiska samband, Finull.

Finullsföreningen. 2013. Bagginventering 2012-2013.

Fåravelsförbundet. 2017. Värdet av en relativtalsenhet, Finull.

Gustafsson, S, Thorén, P. 2002. Sveriges lantraser – kulturarv och genresurs.

Hjernquist, B. 1983. Gutefårens pälsfärger och horn.

Kurowska, Z. & Danell, Ö. 1982. Färgnedärvning och färggeners effekt på produktionsegenskaper hos får.

Näsholm, A, Danell, O. J. Anim Sci 1996. Genetic relationships of lamb weight, maternal ability, and mature ewe weight in Swedish finewool sheep.

Rochus, C.M, Mikko, S, Näsholm, A, Johansson, A.M. 2014. ASIP and MCIR mutations causing black coat colour in five Swedish sheep breeds.

Sponenberg, D.P. 1977. The genetics of sheep.

Vangen, Å. 2010. Föreläsning på riksstämman.

Åkesson, L-Å. 2013. Rasens historik. www.finull.se/rasens-historik/ (hämtad 2017-10-14)

B

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden